

Representantforslag 129 S

(2012–2013)

fra stortingsrepresentantene Steinar Reiten, Line Henriette Hjemdal, Øyvind Håbrekke og Geir Jørgen Bekkevold

Dokument 8:129 S (2012–2013)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Steinar Reiten, Line Henriette Hjemdal, Øyvind Håbrekke og Geir Jørgen Bekkevold om styrking av jordvernet

Til Stortinget

Bakgrunn

De siste 50 årene er det blitt omdisponert over en million dekar matjord i Norge. Mesteparten av omdisponeringen har gått utover den beste matjorden, det vil si dyrket mark. Utviklingen ser ut til å fortsette. Hvert år de siste 20 årene har om lag 16 000 mål med matjord blitt bygget ned årlig. Dette tilsvarer et område på nær 2 500 fotballbaner. I 2011 ble det omdisponert 6 600 dekar dyrket mark. Det er fortsatt over målet om halvering av omdisponeringen innen 2010, som ble satt av Bondevik-regjeringen i 2004.

Nedbygging av matjord er en irreversibel prosess. Matjord som har blitt bygget ned kan ikke tas i bruk igjen til matproduksjon. Denne jorden er det fruktbare jord- og/eller moldlaget på åkrer og enger som er grunnlaget for verdens matproduksjon. Dannelsen av noen få centimeter med matjord kan ta fra flere hundre til tusenvis av år.

Mest matjord går tapt gjennom boligbygging, etterfulgt av næringsbebyggelse og samferdselsformål. 3 pst. av Norges landareal blir regnet som dyrket jord. En tredjedel av dette kan benyttes til dyrking av matkorn, mens resten er best egnet til gressdyrking. Mye av den beste matjorden ligger rundt Oslofjorden, Trondheimsfjorden og på Jæren, og det er her nedbyggingsutfordringene er mest akutte.

Samtidig øker verdens behov for mat sterkere enn veksten i produksjonen. Rask økonomisk vekst i fol-

kerike land som Kina og India gir økt etterspørsel etter matvarer. På tilbudssiden bidrar klimaendringer til tørke eller flom i viktige jordbruksområder, noe som begrenser produksjonen. Stor interesse for alternativer til olje og gass fører til at bøndene særlig i USA legger om til dyrking av mais for produksjon av bioetanol. Dessuten forutsetter fortsatt vekst i oppdrettsnæringen tilgang på fôr fra vegetabiliske kilder. Det er derfor viktigere enn noen gang å verne om matjorda.

Den rød-grønne regjeringen har satt seg som mål å halvere nedbyggingen i forhold til 2004-nivå. Som målsetting er det et skritt i riktig retning, men regjeringen lykkes ikke med å nå den. Det er et paradoks at man har et sterkere juridisk vern for verdifull skog – som er fornybar, – men ikke for jorda som ikke kan fornyes når den først er bygget ned.

Forslagsstillerne mener det er behov for å revidere omdisponeringsmålene, slik at årlig omdisponering av dyrket mark maksimum skal være 3 800 dekar per år, mens tilsvarende for dyrkbar mark er 2 800 dekar per år.

Vernehjemmel og styrket lovhjemmel for jordvern

Den største trusselen mot økt matproduksjon er den massive nedbyggingen av matjorda. Presset mot nedbygging av jorda til andre formål enn matproduksjon er stor, særlig i sentrale områder. Jordvernet er under størst press der matjorda er best. Et sterkt jordvern blir derfor viktig for matsikkerheten. Jordbruksarealet går stadig ned, og er nå under 10 millioner dekar. Kun 3 pst. av Norges totalareal er dyrket jord, noe som er vesentlig lavere enn de fleste land det er naturlig å sammenlikne seg med. På verdensbasis er 10,7 pst. av landarealet fulldyrket mark.

Omdisponering av de beste jordressursene til andre formål enn jordbruksproduksjon skjer gjennom

vedtak etter plan- og bygningsloven og jordlova. Slik omdisponering er den viktigste trusselen mot landets jordressurser, og dette skjer i et omfang og tempo som er i strid med de nasjonalt uttrykte målene. Nedbygging har medført betydelige negative konsekvenser for produktive jordressurser og kulturlandskap.

Arealpresset oppleves ofte sterkest der de mest verdifulle jordressursene ligger. Kommunenes arealdisponering har over tid ikke tatt tilstrekkelig hensyn til jordressursene og kulturlandskapet. Forslagsstillerne mener derfor at det er behov for sterkere og klarere virkemidler i lovverket.

I henhold til delegasjonsforskriften har kommunene hatt avgjørelsesmyndighet fra 1. januar 2004 i de fleste saker etter landbrukslovgivningen, herunder etter jordlova. Statlige organer har mulighet til å utøve kontroll med kommunene både etter plan- og bygningsloven og etter jordlova, samt som overordnet myndighet etter forvaltningsloven. Med en lovfestet hjemmel for vern av dyrket jord i jordlova kan Kongen verne den mest verdifulle matjorda ved å gi den status som jordvernområde.

Forslagsstillerne ber derfor Stortinget om å anmode regjeringen om å fremme forslag om en lovfestet hjemmel for vern av dyrket jord i jordlova, som gir Kongen denne anledningen.

Jorderstatningsfond

Jordvernet er under størst press der matjorda er best, og man ser at den beste jorda ofte er den som blir omdisponert. Matjorda er den beste jorda å bygge på, både for infrastruktur og nybygg, da jorda ofte allerede er plan. Derfor blir stadig næringsinteresser satt opp mot hverandre, og dyrket mark er gjerne taperen.

I de tilfeller der jordvernet må vike for nasjonalt viktige samfunnsinteresser, og der man har minimert omdisponering av matjorda, er det viktig å hindre at mengden matjord reduseres. Dette kan løses gjennom at utbygger sørger for at utbyggere finansierer nydyrkingen av tilsvarende produksjonspotensial som omdisponeres. Forslagsstillerne foreslår at dette organiseres gjennom et jorderstatningsfond, der bønder som skal nydyrke søker om penger fra jorderstatningsfondet.

Nydyrking fører til at produksjonen per dekar går ned, da produksjonsevnen til nydyrket jord er dårligere enn kultivert jord, det vil si matjord. Svært lite av de dyrkbare ressursene kan oppnå like stort produksjonspotensial som de arealene som allerede er dyrket, da de fleste av de dyrkbare arealene ligger i ugunstige klimatiske og topografiske områder (høyt til fjells eller fra Nord-Trøndelag og nordover). De områdene som er best egnet til matproduksjon er allerede dyrket opp.

Det er derfor behov for at det nydyrkes mer enn det arealet som omdisponeres. Forslagsstillerne fore-

slår et erstatningsforhold, der omdisponering av 1 dekar jord erstattes ved nydyrking av 2 dekar. Jorderstatningsfondet kan finansieres ved at utbygger betaler inn tilsvarende av det det koster å nydyrke det dobbelte av arealet som omdisponeres. Slik opprettholdes erstatningsjordforholdet 2:1. Forslagsstillerne mener et slikt jorderstatningsfond bør bli forvaltet av Fylkesmannen.

Fastsettelse av et matjordmål

I 2008 var antallet dekar fulldyrket mark per innbygger i Norge 1,79. På verdensbasis var det tilsvarende tallet 2,1 ifølge Verdensbanken. I 2012 er Norge nede i 1,63 dekar fulldyrket mark per innbygger. Befolkningsutviklingsprognosene til Statistisk sentralbyrå (SSB) viser, dersom en tar høyde for middels befolkningsvekst, at Norge vil passere 6 millioner innbyggere innen 25 år. Dersom dagens omdisponeringshyppighet er vedvarende, vil man i 2030 ha et matjordforhold på 1,35 dekar dyrket mark per innbygger. Samtidig blir produksjonsevnen til matjorda stadig redusert på grunn av manglende grøfting, kalving og vedlikehold. I tillegg medfører bruk av traktorer og andre tunge redskaper til økt jordpakking.

Forslagsstillerne mener det er behov for en fastsettelse av et matjordmål som sikrer en viss andel matjord per innbygger. Forslagsstillerne mener at det bør vurderes å sette et slikt matjordmål til 1,8 dekar per innbygger.

Skatt på gevinst ved salg av landbrukstomter

En av hovedutfordringene i norsk landbruk er å sørge for investeringer som kan styrke driftsgrunnlaget, og da ser forslagsstillerne det som helt avgjørende å bedre skattereglene på dette punktet. Etter skattereformen i 2006 skattlegges gevinst ved salg av landbrukstomter som personinntekt med inntil 50 pst. Forslagsstillerne ønsker en endring slik at gevinst ved salg av landbrukstomter, enten frivillig eller ufri-villig som følge av ekspropriasjon og liknende, skal fritas fra beskatning hvis gevinsten reinvesteres i landbruksdriften.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om en lovfestet hjemmel for vern av dyrket mark i jordlova, som gir Kongen anledning til å gi verdifulle jordressurser status som jordvernområde.
2. Stortinget ber regjeringen fastsette et nasjonalt matjordmål der det fastsettes et minimum antall dekar fulldyrket mark per innbygger.

3. Stortinget ber regjeringen skjerpe inn og todele jordvernmålet, slik at årlig omdisponering av dyrket mark maksimum skal være 3 800 dekar per år, mens tilsvarende for dyrkbar mark er 2 800 dekar per år.
4. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om etablering av et jorderstatningsfond, der utbygger betaler inn tilsvarende kostnadene av nydyrking av det dobbelte arealet som omdisponeres.
5. Stortinget ber regjeringen fremme forslag som sikrer at gevinst ved frivillig salg av tomter i landbruket ikke skattlegges, såfremt vederlaget brukes til investering i landbruksvirksomhet eller nye landbruksarealer.
6. Stortinget ber regjeringen fremme forslag som sikrer at gevinst ved ufrivillig salg (ved brann, ulykker, ekspropriasjon og liknende) av tomter i landbruket, ikke skattlegges såfremt vederlaget brukes til investering i landbruksvirksomhet eller nye landbruksarealer.

30. april 2013

